

Όψεις του δικαίου και της δικαιοσύνης στο έργο του Πλωτίνου

Καπρούλιας Απόστολος*

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να αναδείξει την ηθική και την ανθρωπολογική διάσταση της έννοιας του δικαίου και της δικαιοσύνης στο φιλοσοφικό σύστημα που συγκροτεί ο Πλωτίνος. Κατά τον ιστορικό αρχηγέτη της νεοπλατωνικής Σχολής, οι αξίες του δικαίου και της δικαιοσύνης ενεργοποιούνται και στις τρεις καταστάσεις της ψυχής - Ψυχή, καθολική υπόσταση ψυχής, ατομικής ψυχής - που θεωρεί ότι υπάρχουν και που μεταξύ τους τι ιεραρχεί. Κατ' αυτήν την διάκριση, η Ψυχή, νοούμενη ως ύπαρξη αγαθοειδής, κατέχει νοητικώς την αρετή του δικαίου και της δικαιοσύνης. Η καθολική ψυχή, από την πλευρά της, ως ασώματη υπόσταση, κατέχει αρετές μ' έναν τρόπο νοητό αλλά και υποβαθμισμένο συγχρόνως, άρα και το δίκαιο και την δικαιοσύνη. Στις ατομικές ψυχές, οι εν λόγω αρετές υπάρχουν με κατώτερο τρόπο και ενεργοποιούνται κυρίως δια του ατομικού νου. Επιπλέον, εκλαμβάνονται κατά μίαν διττή προοπτική: α. κάθε αξία-αρετή που υπάρχει στις ατομικές ψυχές - κατά τους όρους της εγκόσμιας δικαιοσύνης - φέρεται προς την αντίστοιχη ανώτερή της, δίχως εξωγενείς παρεμβάσεις, β. Πιο ειδικά, κάθε μέρος της όποιας ατομικής ψυχής είναι δίκαιο δραστηριοποιείται προς ό,τι του αναλογεί. Τα ανωτέρω βεβαίως, ισχύουν υπό την ρήτρα ότι η αυθεντική πηγή τόσο του δικαίου όσο και της δικαιοσύνης εδράζεται στην ευρύτερη περιοχή του Νου, όπου οι διαδικασίες εξέλιξης και αναγωγής που αναφέρθηκαν δεν έχουν καμία θέση. Όλα όσα παρουσιάστηκαν εντάσσονται στην γενικότερη πρόθεση του Πλωτίνου

* Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, μεταδιδακτορικός ερευνητής, Τμ. Φιλοσοφίας, Παν/μίου Πατρών.

να οριοθετήσει με ακρίβεια τον μεταφυσικό από τον φυσικό κόσμο, παρά τις αναλογίες που αναγνωρίζει ότι υπάρχουν μεταξύ τους.

1. Εισαγωγικά

Στην ανά χείρας εργασία αναλαμβάνουμε το εγχείρημα μιας συστηματικής θεώρησης των εννοιών του δικαίου και της δικαιοσύνης στην φιλοσοφία του Πλωτίνου. Οφείλουμε ωστόσο, εξ αρχής, να επισημάνουμε πως στον διαμορφωτή της νεοπλατωνικής Σχολής (204–270) οι εν λόγω έννοιες προβάλλονται κυρίως ως προς το ηθικό περιεχόμενό τους, περιορισμός ο οποίος υποχρεωτικά θα αποτελέσει δέσμευση για την έρευνά μας. Και, παρά το ότι στον Πλάτωνα αποτελεί κατεξοχήν τον «θεμέλιο λίθο» για ό,τι η νεότερη και η σύγχρονη έρευνα επιστημολογικά θα αναδείξει ως φιλοσοφία του Δικαίου, ο Πλωτίνος φαίνεται να αντλεί ή και να ερμηνεύει επιλεκτικά από την πλατωνική εργογραφία ό,τι επιχειρηματολογικά προάγει τον συγκεκριμένο θεωρητικό στόχο του¹. Πράγματι, δεν απασχολεί τόσο τον νεοπλατωνικό στοχαστή να αναδείξει τις πολιτικές προεκτάσεις του δικαίου και της δικαιοσύνης, ως ρυθμιστικών, δηλαδή, αρχών μιας κοινωνίας έλλογων ιδιαιτεροτήτων, διότι είναι της άποψης ότι ο συνασπισμός τους οφείλεται αποκλειστικά και μόνον σε λόγους αμοιβαιότητας ως προς την στάση ζωής τους². Είναι της άποψης δηλαδή ότι οι άνθρωποι επικοινωνούν σε επίπεδο ψυχικών δραστηριοτήτων, βιωμάτων και πνευματικών ανησυχιών και όχι ως πολιτικά υποκείμενα. Σημειωτέον εδώ ότι επί της ίδιας μεθοδολογικής αρχής κινείται ο Πλωτίνος και όταν πραγματεύεται τις ερμηνευτικές προβολές του αναφορικά με το δίκαιον και την δικαιοσύνη στην αριστοτελική φιλοσοφία. Σε περιπτώσεις, δηλαδή, που ο Σταγίριτης επιχειρεί, κατά βάσιν, να αναδείξει τις πολιτικές προεκτάσεις τής εν λόγω έννοιας –όπως, επί παραδείγματι, στα Ηθικά Νικομάχεια, όπου υποστηρίζει πως η δικαιοσύνη αποτελεί τέλεια και ολοκληρωμένη αρετή, όχι τόσο κατά την καθεαυτότητά της, αλλά κυρίως και καταρχήν ως προσδιοριστική της διανθρώπινης επικοινωνίας³ –, ο Πλωτίνος φαίνεται απλά να αναφέρεται στην εν λόγω έννοια ως ηθική αξία και ως ανθρωπολογικό στόχο. Και κατ' επέκταση δεν τον ενδιαφέρει ιδιαίτερα η διαφορά της δικαιοσύνης από την αδικία που ο Αριστοτέλης αναφέρει στο έργο του Κατηγορίαι, όπου παρουσιάζει τις δύο έννοιες υπό την προοπτική της εφαρμογής της θεωρίας του περί «των εναντίων», δηλαδή υπό το πρίσμα κανόνων της τυπικής λογικής⁴.

Εκ των ανωτέρω, θα σημειώναμε πως προκύπτει αρχικά —έστω και στοιχειωδώς— ότι η ηθική διδασκαλία του Πλωτίνου διεκπεραιώνεται στο πλαίσιο μιας συστηματικής ή συνεκτικής ψυχολογίας, όπου, κατά βάση, εξετάζονται οι οντολογικές ή μεταφυσικές προτυπώσεις τόσο της γενικής αισθητής ανθρώπινης ουσίας όσο και της ατομικής ηθικής. Άλλωστε, όπως και ο R. T. Wallis επισημαίνει, η ψυχολογία του Πλωτίνου δεν στοχεύει στην παρουσίαση του συνόλου των —ηθικής υφής— παραμέτρων της ψυχικής δραστηριότητας, συνεπώς ούτε και στην προβολή των αρχών του συλλογικού βίου, αλλά μάλλον στην ανάδειξη των οικείων δυνατοτήτων της εκάστοτε ανθρώπινης ατομικότητας⁵. Το ζήτημα, ωστόσο, που εδώ αναδύεται, είναι, εάν και κατά πόσον οι έννοιες του δικαίου και της δικαιοσύνης στο σύστημα του Πλωτίνου, μπορούν να τεκμηριώσουν την άποψη πως η ψυχολογία του ανακτά την όποια ισχύ μπορεί να διαθέτει εντός του ερμηνευτικού πλαισίου που προκύπτει από την ατομική ηθική. Και, κατ' επέκταση, εάν στο οντολογικά σύστημα του φιλοσόφου οι εν λόγω έννοιες καθιστούν διαμεσολαβητικά εφικτών τον ενύπαρκτο σε όλα τα άτομα μεταφυσικό χαρακτήρα τους. Άρα, γίνεται λόγος και για το αν το όλο ζήτημα μπορεί να εξετασθεί και στην προοπτική της διατύπωσης γενικών θέσεων που άπτονται ποικίλων θεωρητικών κλάδων και αναφέρονται στην σχέση ανάμεσα στον κόσμο της υπερβατικότητας και σε αυτόν της εμπειρίας. Σημειωτέον επίσης ότι οι δύο έννοιες κινούνται στο ίδιο σημασιολογικό πλαίσιο, και με την εξής όμως διαφορά: το δίκαιον εκφράζει ενίοτε τον τρόπο με τον οποίο συγκροτούνται με αυθεντικό τρόπο οι διάφορες καταστάσεις, ενώ η δικαιοσύνη κινείται μονίμως στην περιοχή του αρεταϊκού ζητήματος, συνιστά δηλαδή μια επιμέρους αρετή.

2. Οι οντολογικές προδιαγραφές της ψυχολογίας

Καταρχάς, οφείλουμε να διερευνήσουμε πώς διαρθρώνεται καθώς και πώς πρέπει να ερμηνευθεί η ψυχολογία στο οντολογικό σύστημα του νεοπλατωνικού φιλοσόφου. Υπό αυτό την προοπτική, η ψυχή στο δομολογικά οργανωμένο σύστημα του Πλωτίνου εμφανίζεται διά τριών γενικών εκδοχών υποστατικής παρουσίας, τόσο ουσιακής όσο και αξιολογικής υφής. Κατά την κατιούσα ανάπτυξη του συστήματος του, ο Πλωτίνος θέτει έπειτα από το Εν τον Νου και ακολούθως την Ψυχή ως κατέχουσα εξέχουσα δομολογική θέση¹. Και ακριβώς επειδή αποτελεί θεμελιώδη

υπόσταση και από πλευράς συγκρότησης του συστήματός του, εκτείνεται και οριζοντίως· έτσι, από την υπόσταση Ψυχή ή την Ψυχή χωρίς άμεσους προσδιορισμούς προέρχονται η καθολική ψυχή ως η υποβαθμισμένη ενότητα της αλλά και συγχρόνως ως το αρχέτυπο των ατομικών και, ακολούθως, οι ίδιες οι ατομικές ψυχές ως οι πολλαπλότητες της υποβαθμισμένης αυτής ενότητας⁶. Παρά ταύτα, εξετάζοντας το ζήτημα κατά την άμεση δηλωτικότητα του από τα κείμενα στα οποία εμπεριέχεται, θα σημειώναμε πως ο Πλωτίνος δεν διευκρινίζει επαρκώς εάν οι ατομικές ψυχές ενέχουν πράγματι στοιχειδώς την καθολική ψυχή⁷. Εντούτοις, έστω και εάν διαφαίνεται ως προφανής μια οντολογική ανακολουθία αναφορικά με τα εκλαμβάνόμενα ως αρχέτυπο και ως έκτυπα, ο φιλόσοφος υπογραμμίζει πως η υπόσταση Ψυχή αποτελεί τον κορυφαίο έσχατο – μονίμως υπό όρους μιας αυστηρώς εσωτερικής αμοιβαιότητας ως προς τις ιεραρχήσεις και τις εξαρτήσεις που διαμορφώνονται από την εμμενή παρουσία της – αναβαθμό της οντολογικής αυθεντικότητας και καθαρότητας της⁸. Το όλο ζήτημα ωστόσο εντάσσεται στο εννοιολογικό και σημασιολογικό πλαίσιο που του προσιδιάζει, εάν θεαθεί υπό τους όρους της προσφιλούς σε όλους τους νεοπλατωνικούς θεωρίας περί ενδιαμέσων: η Ψυχή ως μεθόριος υπόσταση μεταξύ του μεταφυσικού και του φυσικού χώρου ή ως έσχατη απόληξη του μεταφυσικού, κατά την συσχέτισή της με τις ανώτερες υποστάσεις υπόκειται, σε μεγαλύτερο βαθμό έναντι αυτών, στην εκτροπή και στην φθορά⁹. Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για καταστάσεις που δεν υφίσταται η ίδια – διότι θα κλονιζόταν τότε η ακεραιότητα του οντολογικού συστήματος- αλλά οι προβολές της, η εμμενής παρουσία της. Κατ' επέκταση, θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό, να αποδεχθούμε την άποψη του Α. Η. Armstrong, ότι δηλαδή ο Πλωτίνος φαίνεται να έχει μια ιδιαίτερη τάση να μειώσει την οντολογική διάκριση μεταξύ Νου και Ψυχής και να προβάλλει την Ψυχή στην ανώτατη κατάστασή της ως απόλυτα νοητική¹⁰. Παρά την εκτίμηση για την εν λόγω αναβάθμιση, τα ανωτέρω μπορούν να γίνουν αποδεκτά μόνον υπό την αυστηρά ερμηνευτική ρήτρα που ο Ε. Μουτσόπουλος θέτει, όταν επισημαίνει ότι ορισμένες από τις δυνάμεις της ψυχής εν γένει στρέφονται προς τα νοητά, ορισμένες άλλες προς τα αισθητά, ενώ ενδιαμέσως αυτών τίθενται η φαντασία, η δόξα και ο διεξοδικός λόγος¹¹. Άρα, μόνον η ανώτατη κατάσταση της Ψυχής έχει τις προϋποθέσεις να προσεγγίζει τον Νουν, εκ του ότι διαθέτει ιδιότητες συναφείς με τις δικές του.

Εξέχουσα θέση στην –υπό τις προϋποθέσεις που την ορίσαμε- ψυχολογία του Πλωτίνου ενέχει και η θέση του περί της τριμερούς εσωτερικής υποδιαίρεσης της ψυχής γενικότερα, τόσο, δηλαδή, της υπόστασης

Ψυχής, όσο και της καθολικής ψυχής ή και των ατομικών ψυχών. Υπό την ανωτέρω πλατωνικών καταβολών ρήτρα, ο νεοπλατωνικός στοχαστής υποστηρίζει με σαφήνεια πως τα μέρη της κάθε ατομικής ψυχής, το βουλητικόν, το θυμοειδές και το λογιστικόν, επιτελούν διακεχωρισμένες μεταξύ τους λειτουργίες¹². Έστω και εάν R. T. Wallis υποστηρίζει πως ο Πλωτίνος δεν χρησιμοποιεί με ιδιαίτερη πυκνότητα αναφορών την εν λόγω πλατωνική διαίρεση της ψυχής¹³, θα επισημαίναμε πως ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος προβαίνει σε μια εξόχως καθοριστική παρατήρηση, διά της οποίας θα θεμελιώσει, έστω σε αδρές γραμμές, τις έννοιες του δικαίου και της δικαιοσύνης στην ψυχολογία του. Σύμφωνα με τον εν λόγω προσδιορισμό, θα υποστηρίξει πως κάθε είδος ψυχής, σύμφωνα μάλιστα και με τους όρους που θέτει η εγκόσμια δικαιοσύνη, φέρεται προς το αντίστοιχο ανώτερό του αυστηρά εκ της οικείας δυναμικής του, δίχως δηλαδή την παρέμβαση εξωγενών δυνάμεων¹⁴. Και βέβαια μια τέτοια αναγωγή δεν μπορεί να οδηγηθεί στον σκοπό της παρά μόνον με το λογιστικό στοιχείο. Η εν λόγω λοιπόν άποψη του Πλωτίνου, εάν συνδυαστεί – υπό την έννοια ότι αποτελεί ερμηνευτική προέκτασή της – με την άποψη ότι τα πάντα συνεχονται από την αναλογία¹⁵, μας οδηγεί στο να θέσουμε υπό ερμηνευτικό έλεγχο το εάν η ανωτέρω παρατήρηση περί του τριμερούς, πέραν των διαφόρων επιπέδων στα οποία εμφανίζεται η Ψυχή, είναι εφικτό να ισχύει και στην περίπτωση των μερών της κάθε επιμέρους ψυχής. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, θα ανιχνεύσουμε, εάν στον Πλωτίνο εκφράζεται ή υπονοείται η άποψη που, μεταξύ άλλων ερευνητών, ο R. D. Lodge διατυπώνει για τον Πλάτωνα, ότι δηλαδή η ισορροπημένη κατάσταση της ανθρώπινης ψυχής εξαρτάται από την εναρμόνιση των μορίων της, των αντιστοιχούντων προς το λογιστικό, το θυμοειδές και το επιθυμητικό μέρος της, η οποία επιτελείται διά της δικαιοσύνης, της ανδρείας και της σωφροσύνης¹⁶. Γενικότερα, δηλαδή τίθεται ζήτημα συνάφειας της οντολογίας με την ηθική στο πλαίσιο της ανθρωπολογίας. Πιο ειδικά, φέρεται προς εξέταση το ζήτημα της οντολογικής συμβολής του δικαίου και της δικαιοσύνης κατά την κάθετη και οριζόντια λειτουργικότητα των μερών της ανθρώπινης ψυχής και, κατ' επέκταση, το πώς η εν λόγω λειτουργία αντανακλάται στην ενοποιημένη, πεππωκυία ωστόσο, τουλάχιστον καταρχάς, κατάστασή της. Ο ίδιος ο Πλωτίνος, εξάλλου, διερωτάται εάν είναι εφικτό μια ενσώματη ψυχή να διαθέτει αρετές, όπως, επί παραδείγματι, την σωφροσύνη, την δικαιοσύνη και την ανδρεία¹⁷, ακριβώς λόγω της υποβαθμισμένης κατάστασης στην οποία βρίσκεται.

Πριν προβούμε στην ανάπτυξη των ζητημάτων που ανωτέρω θέσαμε, είναι επιστημολογικά αναγκαίο, αναφορικά με τον προσδιορισμό του

τρόπου παρουσίας των οντοτήτων, να σημειώσουμε πως κάθε ατομική ψυχή όχι μόνον ενέχει ίχνη του Νου αλλά και εφίεται τον Νουν¹⁸. Ο Η. J. Blumenthal θα επισημάνει πως ο νους κάθε ατομικής ψυχής για τον Πλωτίνου δεν αποτελεί παρά ένα πάθος του σώματος και, παράλληλα, μια νοητική πράξη της ψυχής¹⁹. Σε αυτήν την περίπτωση ανακύπτει, κατά την εκτίμησή μας, μια ερμηνευτική δυσχέρεια ως προς το ποια είναι η πραγματική υφή της ψυχής αλλά και κατ' επέκταση του ίδιου του νου που της ανήκει. Εάν αποδεχθούμε πως η άποψη του Η. J. Blumenthal εισάγει, κατά κάποιον τρόπο, έναν σωματικό επικαθορισμό στις νοητικές λειτουργίες της ατομικής ψυχής, τότε πώς ακριβώς νοείται – στην περίπτωση που εξετάζουμε – το ζήτημα της οικείας βουλήσεως τής οιασδήποτε ψυχής, προκειμένου να επιστρέψει στον αφετηριακό αναβαθμό της ύπαρξής της²⁰;

3. Το γνωσιολογικό υπόβαθρο του δικαίου και της δικαιοσύνης

Η πραγμάτευση της έννοιας της δικαιοσύνης στην ψυχολογία του Πλωτίνου εκτιμούμε πως, πρωταρχικά, θα μας παράσχει δυνατότητες συνεξέτασης των ζητημάτων που αρχικά ετέθησαν και του επιμέρους προβληματισμού που στην πορεία τής εν λόγω μελέτης μας ανέκυψε. Ωστόσο, θα εκκινήσουμε από την γενικότερη παρατήρηση πως η σχέση της νοητής προς την αισθητή πραγματικότητα παρακολουθεί τις κανονιστικές αρχές της σχέσης αρχετύπου-εκτύπου, όπου το έκτυπο αποτελεί, κατ' ουσίαν, την οντολογική υποβάθμιση του αρχετύπου, ως προς την εμμενή και μόνον δηλαδή παρουσία του²¹. Κατ' αυτήν την έννοια, η αισθητή πραγματικότητα αποτελεί το είδωλον της νοητής, καθώς εμπεριέχει ως μια οντολογική σύνθεση το τέλειον νοητό και το ατελές αισθητό²². Περαιτέρω, θα σημειώναμε, στην προσπάθεια να αντιμετωπίσουμε τον επιμέρους προβληματισμό για το πώς θα εισέλθουμε στην πραγμάτευση του αρχικού ζητήματος, πως θέση του Πλωτίνου επί του προκειμένου είναι ότι μορφή δικαιοσύνης αποτελεί – στο πλαίσιο πάντοτε των ευρύτερων μεθεκτικών σχέσεων που αναπτύσσονται στο σύστημά του – και η οντολογική και αξιολογική προτεραιότητα του καθολικού Νου έναντι τόσο του ατομικού νου όσο και των λοιπών μερών της ανθρώπινης ψυχής²³. Κατ' αυτήν την έννοια, ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος θα επισημάνει πως

τόσο το αγαθόν όσο και το δίκαιον χαρακτηρίζονται ως αμεγέθη στοιχεία, όπως άλλωστε και ο ατομικός νους που ενεργοποιείται από τις χορηγίες τους²⁴. Επιπλέον, ο Πλωτίνος, στην προσπάθειά του να ιεραρχήσει τις αμέσως σχετιζόμενες μετά της δικαιοσύνης αρετές, θα επισημάνει πως η ανδρεία ως «νοητική» απάθεια προηγείται της σωφροσύνης, της εσωτερικής, δηλαδή, αναζήτησης-αναγωγής της ατομικής ψυχής προς τον Νουν. Σε ένα περαιτέρω στάδιο, διά της σωφροσύνης θα αναχθεί προς την ανώτερη μορφή της δικαιοσύνης, την αυτοδικαιοσύνη, η οποία νοείται επιπλέον ως συστηματική ενεργοποίηση των δυνάμεών της με στόχο την πορεία προς τον καθολικό Νου²⁵.

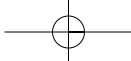
Στο σημείο αυτό, κρίνεται ως αναγκαίο να εξετάσουμε την συμβολή της έννοιας της δικαιοσύνης αναφορικά με τους οντολογικούς αναβαθμούς διά των οποίων η ανθρώπινη ψυχή δύναται να αναχθεί σε ανώτερα επίπεδα υπαρξιακής ποιότητας. Στον Πλωτίνου αποτελεί αυστηρά ερμηνευτική ρήτρα η άποψη πως η αυθεντική υφή της δικαιοσύνης προβάλλεται ή στοιχειοθετείται στην σχέση μιας απόλυτης ενότητας –δίχως, δηλαδή, την ενύπαρξη εντός της διαφοροποιητικών τάσεων– με τον εαυτό της²⁶. Εκκινώντας από την πεπτωκυία υφή της ψυχής θα υπογραμμίζαμε αρχικά πως αποτελεί είδωλον μιας αξιολογικά, ή έστω προσχηματικά κατά τις εσωτερικές ανάγκες του νοούντος υποκειμένου, ανώτερης μορφής της²⁷. Παρά ταύτα, ο φιλόσοφος φαίνεται να αποδέχεται την πλατωνική άποψη πως η δικαιοσύνη στην εσωτερικότητα των ατομικών ψυχών εκλαμβάνεται ως η εξειδικευμένη δραστηριότητα κάθε μέρους της, με αναφορά προς ό,τι του αναλογεί²⁸. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, θεωρώντας ο Πλωτίνος την έννοια της δικαιοσύνης ως είδος, θα υποστηρίξει πως η ατομική ψυχή οφείλει να απελευθερωθεί από τις δεσμεύσεις του σώματος, προκειμένου να οικειοποιηθεί και την εν λόγω αρχέτυπη κατάσταση²⁹. Εξάλλου, από οντολογικής και, κατ' επέκταση, ηθικής και γνωσιολογικής απόψεως, μια τέτοια απαλλαγή είναι απολύτως εφικτή, καθότι ψυχή δίχως σώμα έχει τις προϋποθέσεις να νοηθεί, όχι όμως και το αντίστροφο³⁰. Ευστόχως, κατά την εκτίμησή μας, παρατηρεί ο H. J. Blumenthal ότι η ψυχή στον Πλωτίνου δραστηριοποιείται ανεξάρτητα από το σώμα, αφού η σχέση τους εξαντλείται σε μια –με όρους αυστηρώς οντολογικούς στο επίπεδο της ανθρώπινης υπόστασης– απλή σύνδεσή τους. Πρόκειται, ασφαλώς, για ριζική διαφοροποίηση του Πλωτίνου από τον Αριστοτέλη, ο οποίος και υποστηρίζει πως η ψυχή δεν ενεργεί διακεχωρισμένη από το σώμα, καθότι το δεύτερο αποτελεί την υλική μορφή της³¹. Ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος δηλαδή δεν είναι θιασώτης μιας θεωρίας περί του συναμφοτέρου.

Οι ανωτέρω επισημάνσεις οδηγούν συνεπαγωγικά τον Πλωτίνο να υποστηρίξει πως η σωφροσύνη, η δικαιοσύνη και η ανδρεία αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα μόνον της ψυχής και όχι του σώματος³². Πρόκειται, κατ' ουσίαν, για μια εσωτερική αρεταική κατάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης, η οποία κανονιστικά τής ορίζει ότι καλείται – σε ένα πρώτο επίπεδο – να προχωρήσει στην πλήρη αυτο-κατανόησή της³³. Ο Πλωτίνος επιπλέον υποστηρίζει πως η γνωστική πορεία προς την κατανόηση του περιεχομένου των δικαίων καταστάσεων εκ μέρους των έλλογων ατομικότητων, προαπαιτεί το να θεωρηθεί σε ποιον οντολογικό αναβαθμό η αυθεντική αρχή τους έχει την έδρα της³⁴. Δεδομένης λοιπόν της παρουσίας των αρχών στην νοητή περιοχή, ο φιλόσοφος υποστηρίζει πως είναι εφικτό οι ατομικές ψυχές να αναχθούν στην θέαση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του Νου, προφανώς δίχως να διέλθουν από γνωστικές διαμεσολαβήσεις. Άρα, επί του προκειμένου, οι έλλογες ατομικότητες -πέραν των άλλων- είναι δυνατόν να θεαθούν τον Νου είτε ως πηγή ή φύση του δικαίου και της δικαιοσύνης, είτε και ως ανώτερο οντολογικό αναβαθμό, ο οποίος και εμπερικλείει την σωφροσύνη³⁵, μ' ένα τρόπο που θα τον χαρακτηρίζαμε ως ενορατικό. Αναφορικά όμως με την έννοια της δικαιοσύνης και με τον τρόπο που γνωσιολογικά προσεγγίζεται, θα τονίζαμε πως μόνον υπό τις ανωτέρω επισημάνσεις μπορούμε να κατανοήσουμε το για ποιους λόγους ο Πλωτίνος ορίζει ως γνωστικό καθήκον η εκάστοτε ατομική ψυχή να προχωρήσει στην κατανόησή της ως οντολογικής πραγματικότητας και περαιτέρω στον ορισμό τής εν λόγω έννοιας³⁶. Ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος μάλιστα δέχεται από την μια πλευρά, την ταυτότητα μιας κατάστασης με την νοητική σύλληψή της, αλλά και, από την άλλη, υποστηρίζει ότι η κατάσταση αυτή πρέπει να έχει πραγματική ύπαρξη και να υπάρχουν οι προϋποθέσεις για έναν ορισμό της. Θα σημειώναμε λοιπόν ότι εδώ τουλάχιστον η σκέψη του αρύεται τις αφορμές της από τον ρεαλισμό. Σημειωτέον, ωστόσο εδώ, πως για τον φιλόσοφο η κατανόηση και ο εννοιολογικός ορισμός της δικαιοσύνης σχετίζονται με τις αναλόγου τύπου διαθέσεις και ενέργειες του νου³⁷. Με τον τρόπο αυτόν αποκλείει μια μονοσήμαντη θεωρητική προσέγγιση της δικαιοσύνης και την ανάγει παράλληλα και σε τρόπο ύπαρξης. Συνεπώς, κατανοούμε για ποιο λόγο οι ατομικές ψυχές εφίενται ανωτέρων τους καταστάσεων, διότι ενυπάρχει εντός τους – άρα ως οντολογικό δεδομένο η εσωτερική προαίρεση και επιλογή προς κάποιο είδος αρετής, άρα κατά εξειδίκευση και της δικαιοσύνης. Και μάλιστα στο εν λόγω γνωσιολογικό πλαίσιο οι ψυχές μπορούν να κατανοήσουν και το ποιες είναι οι αντίθετες των αυθεντικών καταστάσεις³⁸.

4. Η μεταφυσική διάσταση του δικαίου και της δικαιοσύνης

Παρά τις γνωστικές ωστόσο αναφορές του, ο Πλωτίνος παραμένει συνεπής στα όρια του μεταφυσικού ρεαλισμού. Δέχεται ότι ο Νους κατέχει την σωφροσύνη, την δικαιοσύνη και τις λοιπές αρετές καθώς και την καθολική επιστήμη³⁹. Σε ποιόν βαθμό όμως υπάρχουν οι εν λόγω αρετές και συγκεκριμένα η δικαιοσύνη ως νοητικές ενέργειες τόσο στην Ψυχή όσο και στην υποβαθμισμένη κατάστασή της, δηλαδή στην καθολική ψυχή, δεδομένης της οντολογικής διαφοροποίησής τους σε σχέση με την πηγή τους⁴⁰; Εκτιμούμε πως ο Πλωτίνος αναφερόμενος είτε στην ατομική είτε στην καθολική ψυχή θεωρεί την υπαρξιακή κατάστασή τους όσον αφορά στο τι κατέχουν ως, με ιεραρχική βέβαια διαβάθμιση, κατά συμβεβηκός. Και τούτο, κατ' αντιδιαστολή με την δικαιοσύνη ως μεταφυσική κατάσταση, η οποία νοείται στο σύστημά του ως αυθεντική ενέργεια του Νου ή, και πιθανόν, κατ' αντιδιαστολή με την Ψυχή ως αυθεντική παρουσία⁴¹. Παρά ταύτα, ο νεοπλατωνικός στοχαστής διαβλέπει την ύπαρξη τόσο της σωφροσύνης όσο και της δικαιοσύνης και στην περιοχή της καθολικής ψυχής, όχι μόνον εκ της οικείας της δράσης αλλά και εκ του ότι κατά την επάνοδό της στον ανώτατο αναβαθμό, στην Ψυχή, η εκάστοτε επιμέρους ψυχή έχει ενσυνειδήτως αποποιηθεί την υλικότητά της. Ο Πλωτίνος υποστηρίζει, δηλαδή, πως σε όποιο οντολογικό πεδίο η ψυχή υπάρχει δίχως σώμα, η υπαρξιακή αυτή κατάσταση της αποτελεί ένα εφόδιο που την φέρει πλησίον στις μεταφυσικές αρχές και της προσδίδει ενάρετο χαρακτήρα, όχι υποκείμενο στην περιπτωσιολογία. Υπό μian αυστηρά όμως προϋπόθεση: ο τρόπος σύμφωνα με τον οποίο η καθολική ψυχή ενέχει ή κατακτά τις εν λόγω αρετές ως προς την υφή του χαρακτηρίζεται ως ενδιάμεσος μεταξύ του άρρητου –ο τρόπος με τον οποίο η υπόσταση Ψυχή κατέχει τις αρετές– και του ε κονικοᾶ –ο τρόπος, σύμφωνα με τον οποίο προσλαμβάνουν οι ατομικές ψυχές τις ανώτατες αρχές ή αξίες ή μετέχουν στις χορηγίες τους⁴². Καθίσταται συνεπώς αντιληπτό πως και η καθολική ψυχή στο σύστημα του Πλωτίνου προβάλλεται, υπό τους οικείους διαμεσολαβητικούς όρους της, ως το μεθόριον μεταξύ αυθεντικότητας και εκτροπής, πληρότητας και φθοράς⁴³.

Οφείλουμε, τέλος, να αναφέρουμε πως ο Πλωτίνος δεν προβαίνει σε απολύτως σαφείς αναφορές ή συσχετίσεις της έννοιας του δικαίου ως γενικής κατάστασης και της δικαιοσύνης ως επιμέρους αρετής με την υπόσταση Ψυχή, παρά μόνον σε δύο, άκρως ενδιαφέρουσες, περιπτώ-

σεις: α. όταν υποστηρίζει πως κάθε θεία οντότητα επιτελεί ό,τι έγκειται στις υπαρξιακές δυνατότητές της και εμμέσως έτσι αναφέρεται και στην Ψυχή. Συνεπώς, ως θεία οφείλει διά της ενεργοποίησης των οικείων δυνάμεών της να προάγει, εκτός των άλλων αρχετύπων, το αγαθό και το δίκαιο⁴⁴, και β. όταν αναγνωρίζει την δύναμη παρουσία του Αγαθού εντός της, η οποία ως νοητή -δηλαδή μη υποκείμενη στην υλική περιπτωσιολογία-, κατά βάσιν, ενέργεια τής εξασφαλίζει την βιωματική εμπειρία των αρετών, είτε στην παραγωγική είτε στην επαγωγική ή πληρωματική-μεταφυσική υφή τους. Και μάλιστα επισημαίνει ότι η Ψυχή μετεξελίσσεται διά της εν λόγω δύναμης παρουσίας στο να παράγει και η ίδια τις αρετές στο σύνολό τους⁴⁵. Το πολυεπίπεδο, λοιπόν, της παρουσίας των αρετών συνιστά την μόνιμη επωδό.

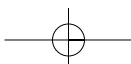
5. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα όσα εξετάσαμε αναφορικά με την έννοια του δικαίου και της δικαιοσύνης σε ό,τι θα ορίζαμε ως ψυχολογία του Πλωτίνου, καταλήγουμε στις ακόλουθες διαπιστώσεις:

Α. Η υπόσταση Ψυχή ως αγαθοειδής ύπαρξη και ως απόρροια του Νου ενέχει τις αρετές στο σύνολό τους, άρα και την δικαιοσύνη, τις οποίες και κοινοποιεί στις κατώτερες εκφάνσεις της ως πλήρη νοητική ενέργειά της. Έρχεται δηλαδή στο προσκήνιο μια διαβάθμιση ως προς τα επίπεδα παρουσίας τους όλων των αρετών.

Β. Η καθολική ψυχή, αφ' ης στιγμής βεβαίως αποποιείται ό,τι υλικό είχε προσλάβει, κατέχει τις αρετές εν γένει μ' έναν τρόπο ο οποίος θα χαρακτηρίζονταν ως νοητός, αλλά όχι της τάξης με την οποία τις κατέχει η Ψυχή.

Γ. Η κάθε ατομική ψυχή αναγόμενη, με την διαμεσολάβηση της καθολικής ψυχής και της Ψυχής, στην περιοχή του Νου θεάται διά των ενεργειών του τις αρχές ή αξίες ως μεταφυσικά πλέον αρχέτυπα, συνεπώς και την αρχή ή αξία του δικαίου και της δικαιοσύνης. Η διαμεσολάβηση όμως κινείται και σ' ένα άλλο επίπεδο, το οποίο αρχικά τουλάχιστον θα το χαρακτηρίζαμε ως ανθρωπολογικό. Συγκεκριμένα, ο ατομικός νους ενεργοποιεί την εσωτερική αναζήτηση της ατομικής ψυχής στην οποία ανήκει και την οποία κατευθύνει, ενώ δι' αντιστρόφου πορείας με την με-

σολάβηση του ίδιου του νου και της δικαιοσύνης, κυρίως, που κατέχει οι οικείες δυνάμεις της αναπέμπουν την ίδια προς τον Νου. Οι έννοιες του δικαίου και της δικαιοσύνης εντός της εσωτερικότητας της ψυχής δηλώνουν, επομένως, ότι έχει ενεργοποιηθεί εκείνη η δραστηριότητα εκάστου μέρους της, η οποία έχει υπερβεί τις δεσμεύσεις της σωματικότητας. Και όλα τα ανωτέρω τελούνται με την

Δ. αναλογία, η οποία ως οριοθετημένη ή επιμερισμένη δυνατότητα εξασφαλίζει την αναγωγή εκάστου μέρους της ανθρώπινης ψυχής και του συνόλου της προς το αξιολογικά ανώτερό της. Πρόκειται για μια αναγωγή που χαρακτηρίζεται ως εκφραστική του δικαίου, αφού αποκαθιστά τις σχέσεις και τις λειτουργίες στο αυθεντικό.

Σημειώσεις

1. ΠΛΩΤΙΝΟΥ, *Εννεάδες*, I, 2, 1, 3-5 (Loeb Classical Library): «τῆ ο-μῦ νυ-
cū; he, , vgsim, z| oiy h° nai. Τοἄτο δὲ ε dΨ aioi j aΨ sioi l etÇ vqomūseyr cenwΨ eha
j aΨ kyr ī māqet´». Όπ. παρ., I, 8, 6, 10-12. Πβ. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Θεαίτητος*, 176 a
8-b 2° *Φαίδων*, 107 c 8-d 2.
2. BARKER E., *Greek Political Theory, Plato and his Predecessors*, London, 1951, σ. 176.
3. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Ηθικά Νικομάχεια*, 1129 b 1-17. Πβ. ΑΡΙΣΤ., Πολιτικά, 1282 b - 1283 a, όπου εξετάζονται το δίκαιον και η δικαιοσύνη σαφώς ως πολιτικά αγαθά στο πλαίσιο της επεξεργασίας περί της πολιτικής επιστήμης.
4. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., III, 3, 6, 29-33: Ἔστι δὲ τοιοῦτομῦ ἄνακοςΨ, αστε j aΨti
ve qomrqi r ti ve qom´ r ti bŭktiompqi r ti bŭktiomiσom´ r l l a rqi r l l a j aΨ
po.r rqi r pi da, hÇteqomrqi r hÇteqomj aΨe bo.kei,´ r Ἄqetū rqi r dij aios. ππm
j aΨj aj Ψm rqi r Çdij Ψm Πβ. ΑΡΙΣΤ., *Κατηγορίαι*, 14 a 22-23.
5. WALLIS R. T., *Νεοπλατωνισμός*, ελλ. μετ. Γ. Σταματέλλος, εκδ. «Αρχέτυπο», Αθήνα, 2002, σ. 126.
6. Πβ. ΤΕΡΕΖΗ Χ., «Πτυχές της συνάφειας του μεταφυσικού με τον φυσικό κόσμο στο έργο του Πλωτίνου», *Δωδώνη*, τεύχος ΚΔ', 1995, σ. 19.
7. Πβ. BLUMENTHAL H. J., *Soul, World Soul and Individual Soul in Plotinus, Le Néoplatonisme*, Paris, Du Centre National de la Recherche Scientifique, 1971, σ. 58.
8. *Αυτόθι*, σ. 56.
9. Πβ. ΤΕΡΕΖΗ Χ., όπ. παρ., σσ. 20-21.

10. Πβ. όπ. παρ., σ. 31.
11. ARMSTRONG A. H., «Eternity, Life and Movement in Plotinus' accounts of Noys », *Le Neoplatonisme*, 1971, σ. 69.
12. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Ε., *Ο Πλωτίνος και το φανταστικόν*, β' εκδ., Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 1982, σ. 38.
13. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., VI, 1, 12, 1-8: Ἀκκί ε ἰ ὑ οἰεῖ τῖρ Ἄνι=σεῖρ τῖ ποιῖ μδι-αιρεῖ τῖ ἰ ὀμδιῖκοῖ; ἰ πῖς j ept ὕμο-μe de τῖρ ἰ ὕμς=ἰ ator κῦcomta, τῖρ dῦ xu-w' r, τοἶ dῦ s=ἰ ator ἰ eq'feimj atῖ τῖρ a shūseir, τῖρ ἰ ὕm xei πῦ onta, τῖρ dῖ Ἄ-j ο' ϕ ce.sei, Ὄkkar ὀsvqūsei ϕ Ἄν'. τῖρ dῦ t' r xuw' r p' y r; ἰ pihul gtij oἶ hul oei-doἶr, kocistij oἶ ϕ ta r diavoqa r t' y mi neqcei' y ma c' y ontai j atῖ a«τῖρ, ti cem negtij a' y a=taῖ to. ty m Πβ. ΤΕΡΕΖΗ Χ., όπ. παρ., σ. 24.
14. WALLIS R. T., όπ. παρ., σ. 128.
15. Πβ. ΜΑΝΟΥ Α., *Η Οντολογία του κακού παρά Πλωτίνω – Ηθικοί και Μεταηθικοί απόηχοι*, β' εκδ., Ινστιτούτο του βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2002, σ. 123.
16. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., III, 3, 6, 28-29: j a' y to Ἄτῖ Ὄm syr eg τῖ kec ἰ enom' r sunῦwei τῖ p' q' rta Ἄnakoϕ.
17. Πβ. LODGE R. G., *Plato's Theory of Ethics*, Kegam Paul & Co., London, 1928, σσ. 415– 424.
18. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., IV, 7, 8, 26-28: p' y r dῖ Ὄm j a' y s=ἰ ator mtor t' r xuw' r Ἄqeta' y a«t' r, syvqos. ne' j a' y dij aios. ne' Ἄnolqe' te j a' y a Ὄk kai;
19. Όπ. παρ., VI, 7, 20, 13-14: j a' y c' q' q' xuw' j a' y fy ὕ noἶ w ne' j a' y to. tou ἰ v' e- tai xuw'.
20. Όπ. παρ., III, 6, 1, 1-9: Τῖρ a shūseir ο« p' q' hg κῦcomter e' ηai, ἰ neqce' y r dῦ neq' y rahul ata j a' y q' seir, t' y ml ὕmpah' y mpeq' y Ὄkko cinol ὕny m' o' bmtῖ s' yl a v ὕqe τῖ toiῖ ne, t' r dῦ j q' seyr neq' y t' y m xuw' y m' o« t' r j q' seyr p' q' hour oἶ sgr - ὀdei c' q' a- Ὄk gmj q' y imc' y e shai j a' y pama ba' y eim Ἄe' y e r Ὄpei qom e wol emo« dῦ m' bt tomj a' y ἰ nta Ἄha Ἄpoq' y me ὕ j q' seir ± j q' seir ο« dῦ m' owei to Ἄ j qim ἰ enou. ὌG, e t. pomōnoi, p' ὕronhem To fūtgl a dgkad' y pou enet' cfetai e' ηai to e' q' m upῖ s. c. v' qomour ῖ qour, ἰ poqe' y ῖ ῖ na apodohe' y ed= stgmj q' y g, ὕnar upeqbatokocij ῖ r vaqaj tūqar. Πβ. BLUMENTHAL H. J., «Plotinus' Adaptation of Aristotle's psychology: Sensation, Imagination and Memory», *The Significance of Neoplatonism*, 1976, σ. 45.
21. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Ε., «Kairos et Artiviti kairique chez Plotin», *Apophoreta Philologica*, A.S. MCMLXXIV, σσ. 443-447.
22. FIELDER J. H., «chorismos and emotion», *The Significance of Neoplatonism*, 1976, σσ. 104-105.
23. ARMSTRONG A. H., «Dualism Platonic. Gnostic and Christian», *Plotinus amid Gnostics and Christians*, 1984, σσ. 37-39.
24. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., I, 2, 3, 11-19: ϕ ἰ peidū j aj ὕ ἰ ὕmῖ stimū xuw' sul pe-

vugl úhgh t, s=l atij aýz l opahgr cim l engh a«t, j aýpçnta sunlonçfousa, eg ÒmÁ-cahü j aýqetümôvousa, e l úte sunlonçfoi, Ákkç l i ngh i neqco – peq i stýnoe mte j aývqone m l úte z l opahür eg – peq i stýsyvqone m l úte vobo to Ávistç l engh toÁ s=l ator –z peq i stýnÁndqýfeshai– úco to dÚk i cor j aýnoÁr, tç dÚ l ü Ántite-ýnoi –dij aios. ngh dí Òmeg toÁto.

25. Όπ. παρ., IV, 7, 8, 24-25: 'Al úceher dÚ oñ ai, j aýt i j ak i mj aýt i dýaiom i j aýú to. tymÓqa nh gsr.

26. Όπ. παρ., I, 2, 6, 19-27: dij aios. ngh dÚ e peq o j eiopqacý, áqa a eñi mpkú-hei l eqýmç ú l úmi mpkúhei, tampokkç tç l úqg, ú dÚ kyr o j eiopqacý, j Òmñ-nh r . ú coÁmÁkghür a«todij aios. ngh ñnh r pqi r a«t i, i mÉ o«j Òkko, t i dÚ Òkko° «ste j aýt´ xuw dij aios. ngh ú l eýy mt i pqi r noÁmi neqce mti dÚ syvqone mü e-sy pqi r noÁmstqovü, ú dÚ Ándqey Ápçheia j ah i z l oý simtoÁpq i r bkÚpei Ápa-hür mtüm v. sim a«tú dÚ i n Áqet° r, na l ü sul pah´ t, weýoni sumófl. Anavoij ç l e to j ti g dij aios. ngh vaqaj tqgýetai yr o j eiopqacý, l ar odgceýal úsy r se swe-tij úr ap i xeir tou Agistotúkg. Πβ. ΑΡΙΣΤ., ΗΘ. Νικ., 1105 b 5-13.

27. Όπ. παρ., I, 2, 6, 22-23: ú coÁmÁkghür a«todij aios. ngh ñnh r pqi r a«t i, i m É o«j Òkko, t i dÚ Òkko°

28. ΤΕΡΕΖΗ Χ., όπ. παρ., σ. 24. Πβ. BLUMENTHAL H. J., όπ. παρ., σσ. 42-43.

29. Πβ. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., I, 2, 1, 19-21: dij aios. ngh mdÚ tímñj çstou to. tymç l oÁ o j eiopqacý mÁqw r plúq i j aýt oÁ Óqveshai. Πβ. PKAT., Pok., 434 c 8 j aý 443 b 2.

30. ΤΕΡΕΖΗ Χ., όπ. παρ., σ. 30.

31. Πβ. DE VOGEL C. J., «The Monism of Plotinus», *Philosophia I*, MCMLXX, σ. 401.

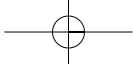
32. BLUMENTHAL H. J., όπ. παρ., σ. 45.

33. Πβ. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., V, 7, 8, 27-33: pýr di Òmj aýs=l ator ntor t° r xu-w r Áqetaýa«t° r, syvqos. ngh j aýdij aios. ngh Ándqý t i duspahür toÁ pñe. l ator e-g, j aýú syvqos. ngh ú eçj qasý, t i dÚ j çkkor e«l oqvý tir i mt. poir, j ah i smkúco-l em d i nter´ qaýur j aýj ako. r tç s=l ata.

34. Όπ. παρ., IV, 7, 10, 43-47: o« cçq dü ôny pou dqal oÁsa ú xuwü syvqo-s. ngh mj ahoqé j aýdij aios. ngh Ákkç a«tú paqí a»t´ i g t´ j atamósei ñaut° r j aý toÁ pqi teqomñ m«speq Ácçkl ata i ma»t´ dqul úna z qýsa o'a »pi vaq i nou oÁ perkgqyl úna j ahaqç poigsal úhgh°

35. Όπ. παρ., V, 1, 11, 1-5: OÁsgr o-mxuw r t° r kocifol úhghr peqýdij aýmj aý j akýmj aýkocisl oÁ e toÁto dýaiomj aýe toÁto j ak i m Ánçj g eñai j aýñst=r ti dýaiom Áv i o–j aýz kocisl i r peqýxuwümcýnetai.

36. Όπ. παρ., V, 8, 10, 1015: z qý mter dÚ o dunghúnter de mer a«t i ml úmpçnter bkÚpousi j aýer t i a«toÁ° o« ta«t i mdÚ ój astor Áeýhúal a j ol ýetai, Ákki z l úmÁ-tenúr d=m i j kçl pousam eñde tím toÁ dij aýu pgcúm j aýv. sim Òkko dÚ t° r

Απόστολος Καπρούλιας

syvqos. ngr i pkushg toA heCl ator, o«wo amOnhgy poi paqi a»tor, tamōvysi^o Sgl eytūomi ti ed+ to dʒaiomvqgsil opoieʒai vyqʒ emnoiokocij ūr diaj qʒeir se swūsg l e tg dij aios. ngr.

37. Όp. paq., VI, 6, 6, 14-16: e dÚ t´ nousei t´ toia. t® ta«ti mú dij aios. ngr, pqy toml ūmōtopoml gdūmeʒhai dij aios. ngr mC ti moʒmzqisl i ma«t° r.

38. Όp. paq., VI, 2, 18, 15-18 j ai VI, 6, 6, 37-43: jaʒdij aios. ngr dÚ o« nqgsir dij aios. ngr, ÁkkÇ noA oʒm diÇhesir, l NkkomdŪ i nŪqceia toiÇde, Br´ r Ákghyr jak; mt; pqi syptomj aʒoÁte oʒpeqor [oÁte n̄, or oCey jakÇ] o«dí kyr ti týma shgtým Ákki oʒmōcakl Ç ti nœq; m oʒmi n a»toÁ n̄stgj i r jaʒpqovantūmi ma»t, , l Nkkom dŪ mi ma»t, .

39. Όp. paq., VI, 7, 20, 13-17: i ml ūmcÇq tor veʒosim´ r ðoije, cicmʒsj oil emŌm tūmv. simtūmtoia. tgmj aʒoi o. j. ōvousame kij qimyr, i peidū o« pq+ tyr, t´ pqi r tÇ veʒy paqahūsei, pou dŪ l gdūmi sti j aj i ma«tÇ dí i ví nautý mi sti tÇ Ál eʒy, Ápoqūsol em INGE W. R., *The Philosophy of Plotinus*, t. 2., c ej d., London, 1948, σ. 175

40. Όp. paq., VI, 6, 15, 16-18: jaʒ r noA dij aios. ngr jaʒsyvqos. ngr jaʒa Ōkkai Áqetaʒ aʒi pistūl g jaʒ sa noAr ōvymnoAr i stim ntyr.

41. BLUMENTHAL H. J., *Soul World Soul and Individual Soul in Plotinus*, σ. 58.

42. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., VI, 6, 15, 21-22 di; jaʒpq+ tyr ōj astomj aʒo« sul bebgj i r ū dij aios. ngr, xuw dŪ j ah; somxuwū, sul bebgj i r°

43. Όp. paq., V, 9, 13, 7-14: eʒhai dŪ xuw r ntyr oÁsgr n̄j Çstgr jaʒdij aios. ngr m de tina jaʒsyvqos. ngr m jaʒi mta r paqi ūl mxuwa r i pistūl gmÁkghinūm oej e-dyka o«dŪ e j i nar i jeʒy m´ r i ma shgt, , ÁkkÇ ta«tÇ i je na Ōkkom tq; pom nta i ntaAha° o« cÇq ōmtimi ti pfl Ávyqisl ūna i je na° p̄ste, pou xuwū s=l ator i nantū du, i je j Áj e na. z l ūmcÇq a shgt; r j i sl or l onawoÁ, z dŪ nogt; r pantawoÁ

44. ΤΕΡΕΖΗ Χ., όπ. παρ., σ. 31.

45. ΠΛΩΤ., όπ. παρ., III, 2, 13, 30-34: Poie cÇq pŪmt; he om´ r pŪvuj e° pŪvuj e dŪ j atÇ tūma«toA o«s ʒm o«s ʒ dŪ a«t, , § ti jak; mi mta r i nœqceʒair a«toA jaʒ ti dʒaiomsunœj vŪqei. E cÇq l ū i je ta. ta, poA Ōmeg;

46. ΠΒ. Όp. paq., VI, 9, 9, 16-21: ti cÇq nAmj aʒti Ōneu heoA wnor fy° r i jeʒy gm l il o. l. enom; dŪ i je f° mi nŪqceia l ūmnoA i nŪqceia dŪ jaʒcemmē heo. r i mūs. wfl t´ pqi r i je no i pav´, cemmē dŪ j Çkkor, cemmē dij aios. ngr m Áqetūm cemmē. TaAta cÇq j .ei xuwū pkgqy he sa heoA, jaʒtoAto a«t´ Áqwū jaʒtūkor.

